

Number 1, 2022. DOI: 10.29329/ijpe.2022.426.2

URL: <https://eric.ed.gov/?id=EJ1332254> [in English].

10. Julia M. Carroll, Caroline Holden, Philip Kirby, Paul A. Thompson, & Margaret J. Snowling (2025) Toward a consensus on dyslexia: findings from a Delphi study / the Dyslexia Delphi Panel *The Journal of Child Psychology and Psychiatry* Volume 66, Issue 7, 2025

URL: [https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcpp.14123?utm\\_source=chatgpt.com](https://acamh.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/jcpp.14123?utm_source=chatgpt.com) [in English].

*Матеріал надійшов до редакції 15.12.2025 р.*

**УДК: 159.923.2**

**Іван Барболін,**

аспірант Інституту спеціальної

педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України

E-mail: [barbolin69910809@gmail.com](mailto:barbolin69910809@gmail.com)

ORCID 0009-0005-1380-8265

**Ivan Barbolin,**

Postgraduate student

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України,

м. Київ, Україна 04060, вул. М. Берлінського, 9

Mykola Yarmachenko Institute of Special Education

and Psychology, the National Academy of Educational

Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine Street M. Berlinskoho 9,

Kyiv, 04060, Ukraine

## **СУЧАСНІ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ПІДЛІТКІВ**

### **MODERN CONCEPTS OF DEVELOPMENT OF THE VALUE-SENSE SPHERE OF ADOLESCENTS**

**Анотація.** У статті здійснено комплексний аналіз сучасних наукових підходів до розуміння й розвитку ціннісно-сміслової сфери підлітків як одного з провідних напрямів

формування особистісної зрілості в умовах соціальних трансформацій. Розглянуто основні концепції (екзистенційно-гуманістичну, аксіопсихологічну, когнітивно-ціннісну, соціокультурну та інтегративну), які відображають різні аспекти становлення життєвих смислів, моральної самосвідомості та внутрішніх регуляторів поведінки в підлітковому віці. Особливу увагу приділено проблемі розвитку ціннісно-сислової сфери у підлітків із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ). Виявлено, що комунікативні бар'єри, емоційна нестабільність та труднощі в когнітивній сфері можуть істотно ускладнювати процеси смислотворення, самовизначення та формування Я-концепції. Підкреслено значення компенсаторно-розвивального підходу, який передбачає використання невербальних форм самовираження (творчість, діяльність, візуальні засоби), психолого-педагогічної підтримки, адаптованих методик формування емоційної рефлексії та соціальної взаємодії. Стаття містить узагальнення наукових поглядів щодо особливостей формування цінностей у підлітковому віці та окреслює можливі вектори подальших досліджень з урахуванням потреб дітей з особливими освітніми потребами. Okремо акцентовано увагу на необхідності створення підтримувального освітнього середовища та залучення підлітків до діяльності, яка має для них особистісний смисл.

**Ключові слова:** ціннісно-сислова сфера, підлітки, життєві смисли, тяжкі порушення мовлення, особистісний розвиток.

**Abstract.** The article presents a comprehensive analysis of modern scientific approaches to understanding and developing the value-semantic sphere of adolescents as a key dimension of personal maturity formation amid contemporary social transformations. The main psychological and pedagogical concepts are considered, including existential-humanistic, axio-psychological, cognitive-value, sociocultural, and integrative approaches. These frameworks highlight various aspects of the formation of life meanings, moral self-consciousness, and internal behavioral regulators during adolescence – a sensitive period for identity development and the formation of personal values. Special attention is given to the development of the value-semantic sphere in adolescents with severe speech disorders. It is revealed that communication barriers, emotional instability, and cognitive difficulties significantly complicate the processes of meaning-making, self-determination, and self-concept formation. The article emphasizes the importance of a compensatory-developmental approach, which involves the use of non-verbal means of self-expression (art, physical activity, creative tasks), as well as psychological and pedagogical support, adapted methods for developing emotional reflection and social interaction. The study synthesizes current theoretical positions on the formation of values in adolescence and outlines directions for further research, particularly regarding the needs of students with special educational needs. The necessity of creating a supportive educational environment and engaging adolescents in personally meaningful activities is underlined.

**Key words:** value-semantic sphere, adolescents, life meanings, severe speech disorders, personal development.

**Актуальність дослідження.** У сучасних умовах соціокультурних трансформацій, глобалізації, цифровізації та зміни пріоритетів у суспільстві особливої значущості набуває проблема формування ціннісно-сислової сфери особистості. Ціннісно-сислова сфера виступає основою внутрішньої регуляції поведінки, орієнтації в соціумі та визначення життєвих пріоритетів, особливо у підлітковому віці, який характеризується інтенсивним пошуком сенсу життя, формуванням ідентичності, становленням світогляду.

Підлітковий вік є чутливим періодом для становлення особистісної структури, у тому числі – ціннісних орієнтацій. Саме в цей час відбувається усвідомлення власного «Я», формуються смисложиттєві установки, що мають істотний вплив на майбутню життєву стратегію. Проте сучасне підліткове середовище нерідко зазнає дезорієнтації через вплив нестабільних соціальних чинників, інформаційного перевантаження, віртуалізації комунікації, відсутності чітких моральних орієнтирів.

У педагогіці та психології спостерігається зростання інтересу до досліджень, що розкривають механізми формування цінностей, смислу життя та життєвих орієнтацій. Водночас актуальним є перегляд і оновлення теоретичних підходів до розвитку ціннісно-сислової сфери підлітків з урахуванням сучасних концепцій особистісного розвитку (екзистенціальний, гуманістичний, наративний, суб'єктно-діяльнісний тощо). Окрему увагу також заслуговує потреба у практичних технологіях і програмах, які б сприяли гармонійному особистісному становленню підлітків, розвитку здатності до рефлексії, усвідомлення життєвих смислів, формування моральної зрілості та життєстійкості.

Отже, дослідження сучасних концепцій розвитку ціннісно-сислової сфери підлітків є надзвичайно актуальним як у теоретичному, так і в прикладному аспектах, оскільки воно відповідає запитам сучасного суспільства щодо

формування особистостей, здатних до відповідального вибору, моральної поведінки, самореалізації й конструктивної взаємодії в соціальному середовищі.

Варто зазначити, що в контексті наших наукових пошуків актуальним є вивчення ціннісно-сислової сфери підлітків з тяжкими порушеннями мовлення, що зумовлено зростаючою потребою у цілісному підході до розвитку особистості дітей з особливими освітніми потребами.

У період підліткового віку відбуваються глибокі психологічні трансформації, пов'язані з пошуком ідентичності, формуванням системи цінностей, становленням життєвих орієнтацій. Водночас тяжкі порушення мовлення можуть ускладнювати процеси самовираження, соціалізації та взаємодії з оточенням, що, своєю чергою, впливає на глибину осмислення життєвого досвіду і побудову особистісного смислу.

Наявність порушень мовлення у підлітків не лише ускладнює комунікацію, а й часто супроводжується вторинними психологічними труднощами: зниженим рівнем самосприйняття, емоційною нестабільністю, тривожністю, обмеженістю соціальних контактів. У такому контексті формування ціннісно-сислової сфери відбувається в умовах додаткових внутрішніх і зовнішніх бар'єрів. Саме тому важливо вивчати, як порушення мовлення впливають на процес формування цінностей, на які орієнтується підліток, а також, як ці діти осмислюють власне місце у світі, майбутнє та систему життєвих пріоритетів.

Окрему увагу треба звернути на те, що ціннісно-сислова сфера є ключовим чинником становлення моральної самосвідомості, мотиваційної зрілості та життєстійкості особистості. У випадку з підлітками з тяжкими порушеннями мовлення ця сфера може набувати специфічних рис, які потребують глибокого вивчення з боку практичної та теоретичної психології. Вчасне розпізнавання особливостей смислотворення у таких дітей дасть змогу ефективніше організувати психолого-педагогічну підтримку, спрямовану не лише на розвиток мовлення, а й на формування внутрішньої мотивації, позитивного образу Я та життєвої перспективи.

**Аналіз попередніх досліджень і публікацій.** Проблематика ціннісно-сислової сфери особистості посідає чільне місце в гуманітарних науках,

зокрема у психології особистості. Теоретичні основи дослідження цінностей і життєвих смислів розроблялися в працях В. Франкла, С. Рубінштейна, Л. Виготського, Д. Леонтьєва, Б. Ломова, В. Юркевича, які розглядали цінності як системоутворюючі елементи особистісної структури та регулятори поведінки. У сучасній українській психології питання формування ціннісної сфери досліджували Ю. Горбенко, Л. Мітіна, Т. Титаренко, Л. Сохань, С. Максименко, О. Кір'якова, зокрема в контексті становлення особистісної ідентичності та смисложиттєвих орієнтацій у дітей і молоді.

Водночас проблеми розвитку ціннісно-сислової сфери саме в підлітковому віці знайшли відображення у працях таких дослідників, як І. Бех, Ю. Горбенко, О. Винокурова, які підкреслюють, що підлітковий період є сенситивним для формування життєвих смислів, моральних орієнтирів та особистісних переконань. Автори зазначають, що в цей час відбувається активне переосмислення соціальних норм, виникає потреба у самопізнанні, самовизначенні, що прямо впливає на структуру цінностей підлітка.

Що стосується підлітків з тяжкими порушеннями мовлення, то дослідження у цьому напрямі є обмеженими й фрагментарними. Більшість наукових публікацій у сфері логопедії та спеціальної психології стосується корекції мовлення, розвитку комунікативних навичок, когнітивних процесів та емоційно-вольової сфери (Е. Данілавічюте, Ю. Рібцун, Л. Трофименко, О. Ткаченко). Лише окремі дослідження (наприклад, роботи Н. Базими, Г. Кукурузи, М. Шеремет, Л. Шевченко) торкаються питань особистісного становлення підлітків із порушеннями мовлення, вказуючи на ускладнення процесів самосприйняття, соціальної адаптації та формування Я-концепції.

Отже, попри значну кількість досліджень, питання формування ціннісно-сислової сфери підлітків з тяжкими порушеннями мовлення залишаються не вивченими, а концепції щодо цієї проблеми не сформовано.

**Мета статті** – проаналізувати сучасні наукові підходи до розуміння ціннісно-сислової сфери особистості в підлітковому віці, охарактеризувати провідні концепції її розвитку в умовах сучасного соціокультурного контексту, а також обґрунтувати психолого-педагогічні засади формування ціннісних

орієнтацій та життєвих смислів у підлітків, у тому числі з тяжкими порушеннями мовлення.

**Методи дослідження.** Для досягнення поставленої мети було використано методи аналізу філософських, психологічних, педагогічних джерел з проблематики ціннісно-сислової сфери, систематизації та узагальнення матеріалу, а також системний підхід щодо розгляду ціннісно-сислової сфери як складної багаторівневої системи.

**Результати дослідження.** У сучасній психології ціннісно-сислова сфера особистості розглядається як системоутворювальний компонент, що визначає орієнтацію людини в життєвому просторі, спрямованість її активності, глибинні смисли буття. Підлітковий вік є критичним періодом становлення цієї сфери, оскільки саме в цей час особистість починає шукати відповіді на питання про сенс життя, власну ідентичність, значущі життєві цілі. У цьому контексті важливим є аналіз наукових підходів, які трактують механізми й умови формування смисложиттєвих орієнтацій та цінностей у підлітковому віці.

Одним із провідних напрямів, що вплинув на розуміння ціннісно-сислового розвитку, є екзистенційно-гуманістична концепція (В. Франкл, К. Роджерс, А. Маслоу). Центральною ідеєю цієї парадигми є положення про сенс життя як базову потребу людини. За В. Франклом, навіть у складних життєвих умовах людина здатна знаходити смисл, а отже – зберігати гідність і внутрішню опору. У підлітковому віці це виражається у прагненні до самопізнання, прийняття відповідальності за власні вчинки, формування індивідуальних ціннісних орієнтирів. Особливої ваги набуває здатність особистості самотійно обирати ставлення до життєвих обставин, що є основою для смислотворення.

Вагомий внесок у розробку проблеми зробив Д. Леонтьєв, який у межах смисложиттєвого підходу визначає ціннісно-сислову сферу як систему особистісних смислів, що забезпечують мотивацію, цілепокладання, саморегуляцію поведінки. Вона містить в собі індивідуальні життєві установки, смисли подій, рефлексію власного досвіду. У підлітковому віці, коли відбувається активне формування «Я-концепції», розвиток смисложиттєвої

сфери є умовою становлення суб'єктності, а отже, важливою педагогічною й психотерапевтичною задачею є створення умов для самостійного осмислення підлітком власного буття.

Аксиопсихологічний підхід, розвинений І. Бехом, підкреслює важливість морального виховання у формуванні ціннісної свідомості. Цінності в цьому підході розглядаються як внутрішні регулятори поведінки, які стають смисловими орієнтирами у виборі життєвого шляху. І. Бех вважає, що виховання ціннісно-смислової сфери має ґрунтуватися на включенні підлітка в активну діяльність, у якій він має змогу обирати, оцінювати та нести відповідальність за наслідки власних вчинків. Такий підхід посилює розвиток рефлексії, моральної свідомості та етичної відповідальності, що критично важливо у підлітковому віці (Бех, 2012).

Згідно з когнітивно-ціннісним підходом (Л. Кулакова, Т. Титаренко), формування смисложиттєвих орієнтацій пов'язане з розвитком когнітивних схем осмислення життєвого досвіду. Ціннісно-смислова сфера виконує функцію «нарративного ядра» особистості, що структурує біографічну пам'ять, формує «Я-образ» і забезпечує цілісне бачення життєвої перспективи. Титаренко підкреслює роль життєвих нарративів, які дають змогу підлітку інтегрувати різноманітний досвід, перетворюючи його на особистісно значущі смисли.

Соціокультурний підхід (Л. Виготський, С. Максименко, О. Савченко) наголошує, що розвиток цінностей відбувається в процесі інтеріоризації норм, значень, зразків поведінки, прийнятих у суспільстві. Центральне місце в цьому процесі належить культурному середовищу, соціальним взаємодіям, спільній діяльності з дорослими й однолітками. У підлітковому віці саме діалог з соціумом, зокрема через мову, моральні дилеми та спільне обговорення, формує підґрунтя для свідомого прийняття або трансформації соціальних цінностей (Виготський, 2025).

Останнім часом набуває поширення інтегративний підхід, який поєднує положення психології розвитку, нейропсихології, педагогіки й філософії. Він підкреслює, що ціннісно-смислова сфера не є ізольованою – вона інтегрує в собі емоційно-вольову регуляцію, когнітивну зрілість, моральну свідомість та

соціальну активність. Особливе значення надається розвитку самосвідомості, здатності до емпатії, критичного мислення, що дає змогу особистості усвідомлювати себе як творця власного життя.

Розглядаючи вікові особливості становлення цінностей у підлітковому віці, дослідники відмічають, що підлітковий вік (12-16 років) – ключовий етап формування системи цінностей. У цей період відбуваються істотні зміни в емоційній, когнітивній і соціальній сферах, зростає здатність до абстрактного мислення, рефлексії, з'являється усвідомлення власної ідентичності. За І. Бехом, саме підлітковий вік є періодом морального зростання, коли цінності переходять від зовнішньо заданих до внутрішньо прийнятих.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних психологів (Г. Костюк, О. Винокурова, Л. Колберг, Е. Еріксон) вказують на те, що підлітки активно шукають смисли життя, оцінюють соціальні норми, конструюють образ майбутнього, розмірковують про добро і зло, справедливість, відповідальність. Цінності на цьому етапі ще не завжди є стабільними, однак саме підлітковий вік є критичним для їх закладання.

Особливе значення мають міжособистісні стосунки – думка однолітків, ідентифікація з авторитетними постатями, досвід визнання в групі. Якщо соціальне середовище є підтримувальним, формуються позитивні життєві орієнтації. У протилежному випадку – з'являються риси девіантної поведінки, емоційна нестабільність, дезорієнтація в системі цінностей.

Порушення мовлення, особливо тяжкі (наприклад, моторна або сенсомоторна алалія, ринолалія, дизартрія), мають не лише комунікативні, а й глибокі психологічні наслідки. Вони впливають на всі складові психіки дитини: пізнавальну активність, емоційно-вольову сферу, поведінку, самосвідомість.

Через труднощі у вербальній взаємодії такі підлітки часто зазнають труднощів у навчанні, відчувають нерозуміння або ізоляцію з боку однолітків, що призводить до зниження самооцінки, зростання тривожності, сором'язливості або навпаки – протестних форм поведінки (О. Ткаченко, Л. Шипіцина). Постійне переживання ситуацій мовленнєвого дефіциту формує

негативний досвід соціальної взаємодії, що, своєю чергою, ускладнює становлення позитивного образу «Я» і власної значущості.

Когнітивна сфера таких дітей також зазнає непрямих впливів. Обмежена мовленнєва функція уповільнює розвиток абстрактного мислення, формування логічних операцій, здатності до рефлексії, що є базою для усвідомлення життєвих цінностей та смислів. Крім того, обмежена можливість вираження думок ускладнює смислотворення як внутрішній процес – підлітки можуть відчувати, але не завжди усвідомлювати або висловлювати життєво важливі переживання.

Підлітки з особливими освітніми потребами (ООП), зокрема ті, хто має порушення мовлення, інтелектуального розвитку, емоційно-вольової сфери або поєднані порушення, стикаються з додатковими перешкодами у формуванні системи життєвих смислів. У вітчизняній та зарубіжній літературі зазначається, що через обмеження у спілкуванні, навчанні та соціальній взаємодії ці підлітки нерідко мають труднощі в осмисленні себе як суб'єкта власного життя, що негативно впливає на розвиток Я-концепції, самооцінки, життєвих орієнтирів (Шермет, Базима, 2015)

Науковці підкреслюють, що смисложиттєві орієнтації осіб з ООП формуються під значним впливом найближчого соціального середовища, передусім родини та педагогів. Як показано в роботах Н. Софій, О. Мастюкової, С. Максименка, саме позитивна міжособистісна взаємодія та безпечне освітнє середовище створюють умови для розвитку внутрішньої мотивації та переживання смислу власної діяльності. У цьому контексті важливо не тільки забезпечити навчальну підтримку, а й надати психолого-педагогічний супровід, спрямований на розвиток самопізнання, саморефлексії та смислотворення.

Згідно з дослідженнями І. Беха, Т. Титаренко, у підлітковому віці провідним завданням особистісного розвитку є формування здатності до самовизначення, що нерозривно пов'язане з формуванням смисложиттєвих орієнтацій. Однак у дітей з ООП цей процес ускладнюється через обмеження у сфері комунікації, нерозвинені механізми рефлексії, низький рівень довіри до себе та зовнішнього світу.

Особливо важливими для формування смислів у підлітків з ООП є адаптовані програми розвитку емоційного інтелекту, соціальних навичок, залучення до продуктивної діяльності, яка має для них особистісну цінність. Як зазначає Ю. Горбенко, життєвий смисл набуває актуальності тоді, коли підліток відчуває себе включеним у значущу діяльність та має змогу впливати на власне життя.

Окремі дослідження вказують, що у підлітків з порушеннями мовлення життєвий смисл часто формується через невербальні форми діяльності: творчість, гру, фізичну активність, що компенсує брак мовленнєвого вираження, але потребує цілеспрямованої підтримки від педагогів і психологів (Рібцун, 2021; Соколова, 2021).

Здійснений нами аналіз вказує на те, що концепції розвитку ціннісно-сміслової сфери підлітків із тяжкими порушеннями мовлення (ТПМ) поки що не сформовано як окрему системну теорію, однак певні наукові підходи дають можливість виокремити ключові психолого-педагогічні положення, які можуть бути покладені в основу спеціалізованої концепції.

Зокрема, на основі аналізу наукової літератури нами визначено, що формування ціннісно-сміслової сфери у підлітків із тяжкими порушеннями мовлення має специфічні особливості, які зумовлені обмеженнями у комунікації та соціальній взаємодії. Відомо, що порушення мовлення впливають не лише на вербальні навички, а й на когнітивні процеси, емоційно-вольову регуляцію та самосприйняття, що загалом ускладнює процес смислотворення (Соколова, 2021). Водночас Ю. Рібцун акцентує увагу на компенсаторно-розвивальному підході, який сприяє створенню альтернативних каналів пізнання цінностей, таких як образотворче мистецтво, музика, ігрові технології, які дають змогу підлітку компенсувати дефіцит вербальної комунікації (Рібцун, 2021). Через невербальне вираження емоцій і внутрішніх переживань формується глибше усвідомлення особистісно значущих смислів.

Важливе значення у роботі з підлітками, на думку Л. Виготського, має діалогічний підхід. В його основі лежить ідея включення підлітка у

співпереживальний діалог з дорослими та однолітками, що сприяє засвоєнню моральних смислів і формуванню ціннісних орієнтацій (Виготський, 2025).

Для підлітків із ТПМ необхідний спеціалізований педагогічний супровід, який забезпечує підтримку у процесі вираження думок та почуттів, використовуючи доступні форми комунікації (Рібцун, 2021).

Згідно з аксиопсихологією, розробленою І. Бехом, цінності виступають як внутрішні регулятори поведінки, що формують смислові орієнтири. Для підлітків із ТПМ важливо створити умови, у яких вони відчуватимуть себе гідними, цінними членами суспільства, незважаючи на мовленнєві труднощі. Педагогіка підтримки акцентує увагу на формуванні внутрішніх смислових орієнтирів, що базуються на емоційній рефлексії і моральному виборі (Бех, 2012; Рібцун, 2021).

І. Литвинова зосереджує увагу на індивідуально-розвивальному підході, що передбачає орієнтацію на індивідуальні ресурси та особливості кожної дитини, що особливо актуально для підлітків із ТПМ. Формування смисложиттєвих орієнтацій відбувається через адаптовані до можливостей підлітка ситуації морального вибору та емоційного самовираження, що забезпечує безпеку і свободу у вираженні власних думок.

Дослідники також вказують, що для ефективного формування ціннісно-смислової сфери необхідно створити підтримувальне середовище, яке уникає тиску і осуду за мовленнєві труднощі. Використання альтернативних засобів комунікації (картки, символи, цифрові платформи) сприяє самовираженню (Соколова, 2021). Важливо також моделювати моральні ситуації вибору, супроводжуючи їх рефлексією, а також залучати підлітків до спільної діяльності, що має сенс для них.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Отже, сучасні концепції розвитку ціннісно-смислової сфери підлітків відображають різноманіття наукових підходів до розуміння механізмів і чинників, що формують особистісну зрілість. Незважаючи на відмінності, всі вони сходяться в одному: цінності й смисли не можуть бути нав'язаними – вони мають бути пережиті, осмислені, прийняті особистістю як власні. Для підлітків із

порушеннями розвитку, зокрема з тяжкими порушеннями мовлення, ці підходи потребують адаптації, індивідуального підходу й спеціальної підтримки з боку дорослих.

Отже, розвиток ціннісно-сміслової сфери підлітків із тяжкими порушеннями мовлення є складним, проте цілком можливим процесом за умови цілеспрямованої педагогічної підтримки та створення адекватних умов. Важливо враховувати особливості комунікації, емоційно-вольової сфери й когнітивних процесів, використовуючи інтегративні підходи, що поєднують компенсаторні, діалогічні, аксіопсихологічні та індивідуально-розвивальні методики.

### ЛІТЕРАТУРА

1. Бех, І. Д. (2012). Особистість у просторі духовного розвитку. Київ: *Академвидав*. 274 с. ISBN 978-617-572-044-8
2. Виготський, Л. С. (1934/2025). *Мислення і мова* (Г. Вакар & Е. Ганфманн, пер., передмова Л. Ф. Обухової) [Українське видання]. Київ: ПсіБукс. 323 с.
3. Помиткін, Е. О. (2017). Духовний розвиток особистості як пріоритетне завдання освіти 21-го століття. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2017. Вип. 3. С. 180–187.
4. Рібцун, Ю. (2021). РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОЇ СФЕРИ ДІТЕЙ ІЗ ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови.*, 1(16), 295-313. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.156>
5. Соколова, Г. В. (2021). *Особливості когнітивної сфери дітей з порушеннями мовлення*. *Наука і освіта*. 1, 5-12. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO\\_2021\\_1\\_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/NiO_2021_1_3)
6. Шеремет М. К., Базима Н. В., Мороз О. В. (2015). Мовленнєва тривожність дітей із тяжкими порушеннями мовлення як проблема теорії і практики корекційної освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2015. Вип. 29. С. 151–160.

### REFERENCES

1. Beh, I. D. (2012). Osobistist u prostori duhovnogo rozvitku [Personality in the space of spiritual development]. *Akademvidav*. 274 s. [in Ukrainian].
2. Vigotskij, L. S. (1934/2025). Mislennya i mova [Thinking and speech]. *PsiBuks*. 323/[in Ukrainian].

3. Pomitkin, E. O. (2017). Duhovnij rozvitok osobistosti yak prioritetne zavdannya osviti 21-go stolittya [Spiritual development of personality as a priority task of enlightenment of the 21st century]. *Duhovnist osobistosti: metodologiya, teoriya i praktika*. 2017. 180–187. [in Ukrainian].

4. Ribcun, Yu. (2021). Rozvytok emocijnoyi sferi ditej iz tyazhkimi porushennyami movlennya [Development of the emotional sphere of children with severe movement disorders]. *Osvita osib z osoblivimi potrebami: shlyahi rozbudovi*, 1(16), 295–313. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.156> [in Ukrainian].

5. Sokolova, G. V. (2021). Osoblivosti kognitivnoyi sferi ditej z porushennyami movlennya [Features of the cognitive sphere of children with speech disorders]. *Nauka i osvita*. 1, 5–12. [in Ukrainian].

6. Sheremet M. K., Bazima N. V., Moroz O. V. (2015). Movlennyeva trivozhnist ditej iz tyazhkimi porushennyami movlennya yak problema teorii i praktiki korekciynoyi osviti [Speech anxiety in children with severe speech disorders as a problem in theory and practice of corrective education]. *Naukovij chasopis Nacionalnogo pedagogichnogo universitetu imeni M. P. Dragomanova*. 29. 151–160. [in Ukrainian].

***Матеріал надійшов до редакції 14.09.2025 р.***

**УДК 616.89-008.434.3-053.4/.5-056.264**

**Еляна Данілавічюте,**

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник,

завідувач відділу логопедії

E-mail: [elyana\\_d@ukr.net](mailto:elyana_d@ukr.net)

ORCID ID [orcid.org/0000-0003-3911-7612](https://orcid.org/0000-0003-3911-7612)

**Eliana Danilavichiutie,**

Candidate of Pedagogical Sciences (doctor of philosophy),

Senior Research Fellow,

Head of the Department of Speech Therapy

Інститут спеціальної педагогіки і психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Київ, Україна,

вул. М. Берлінського 9, Київ, 04060, Україна